

Opinia Europejskiego Komitetu Ekonomiczno-Społecznego „Fundusz Dostosowania do Zmiany Klimatu finansowany z Funduszu Spójności i NGEU”

(opinia z inicjatywy własnej)

(2022/C 486/04)

Sprawozdawca: **Ioannis VARDAKASTANIS**

Współsprawozdawczyni: **Judith VORBACH**

Decyzja Zgromadzenia Plenarnego	20.1.2022
Podstawa prawna	Art. 52 ust. 2 regulaminu wewnętrznego Opinia z inicjatywy własnej
Sekcja odpowiedzialna	Sekcja ds. Unii Gospodarczej i Walutowej oraz Spójności Gospodarczej i Społecznej
Data przyjęcia przez sekcję	9.9.2022
Data przyjęcia na sesji plenarnej	21.9.2022
Sesja plenarna nr	572
Wynik głosowania (za/przeciw/wstrzymało się)	139/3/3

1. Wnioski i zalecenia

1.1. Unia Europejska (UE) podejmuje znaczące działania na rzecz przeciwdziałania zmianie klimatu i redukcji emisji gazów cieplarnianych. Polityka UE w dziedzinie klimatu, środowiska i energii ma charakter długoterminowy, aby pomóc w zapobieganiu najpoważniejszemu skutkom kryzysu klimatycznego, przed którym stoi nasza planeta. Te działania mogą jednak nadal okazać się niewystarczające.

1.2. UE podjęła znaczące zobowiązania w powyższych dziedzinach, ale skutki zmiany klimatu i niedoboru zasobów są już niestety odczuwalne. Musimy zatem dostosować się do realiów, z jakimi nie mieliśmy dotąd do czynienia. Mimo że UE słusznie dąży do tego, by uniknąć pogorszenia sytuacji, nadal nie jesteśmy przygotowani na nieprzewidziane kryzysy klimatyczne i energetyczne oraz na klęski żywiołowe.

1.3. Począwszy od 2021 r. byliśmy świadkami dwóch bardzo poważnych sytuacji kryzysowych, wobec których unijne mechanizmy finansowania okazały się nieskuteczne. Pierwsza z nich to zniszczenia spowodowane przez powódzie i pożary w całej Europie latem 2021 r. Drugą jest trwający kryzys energetyczny i potrzeba autonomii energetycznej UE spowodowana inwazją Rosji na Ukrainę w 2022 r.

1.4. Obecnie UE ma do dyspozycji Fundusz Solidarności Unii Europejskiej (FSUE), który jest unijnym mechanizmem reagowania na klęski żywiołowe. Jednak dostępny roczny budżet FSUE jest de facto znacznie mniejszy ze względu na koszty związane ze szkodami spowodowanymi przez niedawne klęski żywiołowe i musi zostać istotnie zwiększony. Środki finansowe, którymi dysponuje UE, by dokonać transformacji w kierunku zielonej energii, są co prawda bardziej znaczące, ale nie uwzględniają ani pilnej potrzeby osiągnięcia przez Unię autonomii energetycznej, ani ogromnego zagrożenia ubóstwem energetycznym, jak wskazano w opinii EKES-u „Przeciwdziałanie ubóstwu energetycznemu a odporność UE: wyzwania z perspektywy gospodarczej i społecznej”⁽¹⁾.

1.5. EKES jest zdania, że UE potrzebuje nowego mechanizmu finansowania, który oferowałby natychmiastową i ambitną pomoc państwom członkowskim w wyżej wspomnianych sytuacjach kryzysowych. Komitet proponuje zatem utworzenie nowego Funduszu Dostosowania do Zmiany Klimatu. Środki na ten fundusz powinny zostać przekierowane z istniejących funduszy UE, zwłaszcza z Funduszu Spójności i Instrumentu na rzecz Odbudowy i Zwiększania Odporności (RRF), a nowy fundusz zapewniliby usprawnione i spójne zarządzane tymi środkami.

⁽¹⁾ <https://www.eesc.europa.eu/pl/our-work/opinions-information-reports/opinions/tackling-energy-poverty-and-eus-resilience-challenges-economic-and-social-perspective> (zob. s. 88 niniejszego Dziennika Urzędowego).

1.6. Modernizacja środowiska finansowania mogłaby również obejmować rozszerzenie zakresu istniejących programów i zwiększenie ich skali oraz potraktowanie Instrumentu Unii Europejskiej na rzecz Odbudowy (NGEU) jako modelu dla nowego instrumentu finansowania.

1.7. Z uwagi na znaczne potrzeby inwestycyjne EKES zaleca Komisji, by rozważyła wzmocnienie Funduszu Dostosowania do Zmiany Klimatu poprzez wspieranie prywatnych inwestycji i wkładów. Jeśli chodzi o klęski żywiołowe to Komisja i państwa członkowskie powinny dołożyć starań, by zwiększyć zasięg ochrony ubezpieczeniowej i ułatwić do niej dostęp oraz by wykorzystać system ubezpieczeń do ukierunkowania finansowania na działania zwiększające odporność na zmianę klimatu, zwłaszcza na obszarach podwyższonego ryzyka, tak by zmniejszyć zależność od wsparcia finansowego UE.

1.8. Fundusz Dostosowania do Zmiany Klimatu musi być elastyczny i zdolny do adaptacji oraz gotowy do reagowania na kryzysy, które pojawiają się w nadchodzących latach i dziesięcioleciach.

1.9. Funkcjonowanie Funduszu Dostosowania do Zmiany Klimatu, który będzie bardziej skoncentrowany na podejmowaniu szybkich i pilnych działań, musi być spójne z nadrzędną polityką UE w zakresie klimatu, środowiska i energii. W dłuższej perspektywie przyczyni się to do ograniczenia zależności od pomocy udzielanej w sytuacjach kryzysowych i zapewni ochronę ludzkości i przyrody.

2. Uwagi ogólne

2.1. EKES uznaje, że przezwyciężenie kryzysu klimatycznego jest zgodne ze zobowiązaniami UE do wdrażania postanowień porozumienia paryskiego i realizacji celów zrównoważonego rozwoju, podjętymi w ramach Europejskiego Zielonego Ładu. Komitet podkreśla, że choć polityka klimatyczna UE powinna skupić się na eliminowaniu przyczyn zmiany klimatu, to równoległe do planów redukcji emisji gazów cieplarnianych należy zapewnić solidne i sprawne mechanizmy finansowania pozwalające stawić czoła kryzysom klimatycznym i energetycznym, których konsekwencje mieszkańcy UE odczuwają już teraz.

2.2. EKES proponuje utworzenie nowego Funduszu Dostosowania do Zmiany Klimatu, co popiera wiele posłanek i posłów do Parlamentu Europejskiego⁽²⁾. Mechanizm ten powinien być finansowany z istniejących środków Funduszu Spójności i RRF, zebranych w jednym funduszu, który poprawi skuteczność i czas reakcji oraz ułatwi scentralizowane monitorowanie obszarów, które najbardziej potrzebują tych środków. Powinien też zwiększyć zdolność UE do wspierania państw członkowskich w szybkim reagowaniu na sytuacje kryzysowe związane z klimatem, środowiskiem i energią. Wspomniany mechanizm umożliwiłby reagowanie na dwie najpilniejsze sytuacje kryzysowe, których obecnie doświadczamy, czyli zapewniłby odbudowę po coraz częstszych klęskach żywiołowych i byłby odpowiedzią na pilną potrzebę transformacji w kierunku zielonej energii i osiągnięcia europejskiej autonomii energetycznej, przy jednoczesnym zachowaniu elastyczności umożliwiającej reagowanie na przyszłe kryzysy.

2.3. UE przeznacza już środki na transformację energetyczną i a odbudowę po klęskach żywiołowych, ale różne czynniki osłabiają skuteczność tych środków. Obecny Fundusz Solidarności Unii Europejskiej (FSUE), utworzony w celu pomocy społecznościom w odbudowie po wystąpieniu klęsk żywiołowych, jest po prostu za mały, by sprostać skali współczesnych katastrof klimatycznych. Skala środków przeznaczanych na finansowanie transformacji energetycznej jest bardziej ambitna, ale wciąż niewystarczająca. Ponadto wspomniany fundusz zarządzany jest za pośrednictwem kilku różnych funduszy, co grozi niespójnością lub nakładaniem się działań, a także powoduje mieszanie celów krótkoterminowych z bardziej długoterminowymi celami dotyczącymi przeciwdziałania zmianie klimatu. Konieczność zwiększenia autonomii energetycznej UE w związku z inwazją Rosji na Ukrainę uwypukliła stopień, w jakim nasza zależność energetyczna od wrogich krajów osłabia zdolność UE do zdecydowanego reagowania na wydarzenia rozgrywające się na arenie międzynarodowej.

2.4. EKES wzywa zatem do utworzenia Funduszu Dostosowania do Zmiany Klimatu, którego celem będzie reagowanie na bezpośrednie zagrożenia dla środowiska, klimatu i energii oraz wspieranie UE w dostosowywaniu się do nowej rzeczywistości, w której takie kryzysy stają się niestety coraz częstsze. Fundusz Dostosowania do Zmiany Klimatu powinien pełnić funkcję rezerwy finansowej, gotowej do uruchomienia w okresach pilnych potrzeb inwestycyjnych.

⁽²⁾ Regional development MEPs suggest to set-up a Climate Change Adaptation Fund [Posłanki i posłowie z Komisji Rozwoju Regionalnego PE proponują utworzenie Funduszu Dostosowania do Zmiany Klimatu] | Aktualności | Parlament Europejski.

2.5. Fundusz musi zapewniać elastyczność i solidność niezbędną do szybkich i ambitnych inwestycji w celu zaspokojenia najpilniejszych potrzeb UE, przy jednoczesnym zachowaniu spójności z długoterminową polityką klimatyczną i energetyczną. Powinien łączyć część środków Funduszu Spójności przeznaczanych obecnie na kwestie związane z klimatem, środki z obecnego FSUE oraz część środków RRF przeznaczanych na reformy w dziedzinie środowiska naturalnego. Zgromadzenie tych środków w jednym funduszu i położenie wyraźnego nacisku na pilne podjęcie działań poprawi skuteczność reakcji i ułatwi monitorowanie najpilniejszych potrzeb inwestycyjnych. Powinno to ułatwić bezzwłoczny transfer pieniędzy tam, gdzie są one potrzebne.

2.6. Modernizacja środowiska finansowania mogłaby również obejmować rozszerzenie zakresu istniejących programów i zwiększenie ich skali. Mając na uwadze wspólny interes i pilną potrzebę przeciwdziałania zmianie klimatu i zwalczania jej katastrofalnych skutków EKES zwraca uwagę na potrzebę przyszłego opracowania udosконаłonej metody finansowania. Nawet gdyby wprowadzono – jak najbardziej zasadnie – złotą regułę dla zielonych inwestycji, niektóre państwa członkowskie mogłyby nadal nie być w stanie gromadzić ogromnych kwot potrzebnych na inwestycje bez narażania swojej stabilności budżetowej. Dlatego EKES zaleca potraktowanie Instrumentu Unii Europejskiej na rzecz Odbudowy (NGEU) jako modelu finansowania Funduszu Dostosowania do Zmiany Klimatu. Dotacje lub pożyczki z tego funduszu powinny być odblokowane pod warunkiem, że otrzymujące je państwo członkowskie lub region zainwestuje w działania na rzecz przeciwdziałania zmianie klimatu lub jej skutkom, np. poprzez kolejne inwestycje w odnawialne i niskoemisyjne źródła energii. Wszelkie tego rodzaju środki z zakresu polityki muszą być powiązane z obowiązkowym zaangażowaniem partnerów społecznych i organizacji społeczeństwa obywatelskiego; należy także przestrzegać zasady partnerstwa zapisanej w polityce spójności.

2.7. EKES zwraca uwagę na to, że sam Fundusz Dostosowania do Zmiany Klimatu nie wystarczy, aby poradzić sobie ze skutkami klęsk żywiołowych i pokryć koszty przystosowania się do zmiany klimatu z myślą o zapewnieniu większej odporności. W związku z tym wskazuje na „lukę w zakresie ochrony klimatu”, to jest na odsetek nieubezpieczonych strat gospodarczych spowodowanych klęskami żywiołowymi. Ochrona ubezpieczeniowa przed klęskami żywiołowymi pozostaje na niskim poziomie w Europie – w latach 1980–2017 ubezpieczono jedynie około 35 % strat spowodowanych klęskami żywiołowymi.⁽³⁾ Ważne jest zatem zanalizowanie i promowanie ubezpieczenia od klęsk żywiołowych w państwach członkowskich oraz wspieranie krajowych systemów ubezpieczeń, które zachęcają użytkowników do inwestowania w przystosowanie się do zmiany klimatu, zmniejszając tym samym obciążenie funduszy UE i stymulując proaktywne inwestycje. Dialog między zainteresowanymi stronami i innowacje dotyczące produktów ubezpieczeniowych mogą przyczynić się do opracowania nowatorskich rozwiązań w zakresie transferu ryzyka w ramach systemu ubezpieczeń i reasekuracji, przy jednoczesnym priorytetowym traktowaniu stabilności rynku finansowego i ochrony konsumentów⁽⁴⁾. Zwiększyłyby to zdolność Funduszu Dostosowania do Klimatu do sprostania wyzwaniom, przed którymi stanie w przyszłości.

2.8. Fundusze UE odgrywają również ważną rolę jako kapitał załączkowy przyciągający inwestycje prywatne, w tym w zakresie działań przystosowawczych mających na celu poprawę odporności na zmianę klimatu.

3. Fundusz Dostosowania do Zmiany Klimatu jako narzędzie odbudowy po klęskach żywiołowych i zapewnienia gotowości na wypadek ich wystąpienia

3.1. W międzyinstytucjonalnym badaniu UE jednoznacznie wskazano na pilną potrzebę przeciwdziałania katastrofie klimatycznej: „Wzrost temperatury o 1,5 stopnia to maksymalne tempo, jakie nasza planeta może wytrzymać; jeśli temperatury wzrosną jeszcze bardziej po 2030 r., czeka nas jeszcze więcej susz, powodzi i ekstremalnych upałów, a setki milionów ludzi znajdą się w jeszcze większym ubóstwie. Grozi nam upadek najbardziej wrażliwych populacji”⁽⁵⁾.

3.2. Zaczyna być widoczne, jak bardzo jesteśmy nieprzygotowani na zagrożenia związane ze zmianą klimatu. W 2021 r. państwa członkowskie UE doświadczyły bezprecedensowych zniszczeń spowodowanych klęskami żywiołowymi, począwszy od śmiertelnych powodzi w Niemczech i krajach Beneluksu, po katastrofalne pożary w Grecji i Hiszpanii. W obliczu kryzysu klimatycznego, a także innych źródeł degradacji środowiska, zniszczenia i katastrofy naturalne staną się prawdopodobnie normą, a nie rzadkością. Im bardziej odracza się, osłabia lub wstrzymuje skuteczne działania mające na celu przeciwdziałanie kryzysowi klimatycznemu i degradacji środowiska, tym bardziej ryzyko to wzrasta.

⁽³⁾ Economic losses from climate-related extremes in Europe — European Environment Agency [Straty gospodarcze spowodowane ekstremalnymi zjawiskami klimatycznymi w Europie – Europejska Agencja Środowiska].

⁽⁴⁾ „Budując Europę odporną na zmianę klimatu – nowa Strategia w zakresie przystosowania do zmiany klimatu”, COM(2021) 82 final, sekcja 2.2.3, oraz „Strategia dotycząca finansowania transformacji w stronę gospodarki zrównoważonej”, COM(2021) 390 final, część II i III, działanie 2c, tabela wskaźników Europejskiego Urzędu Nadzoru Ubezpieczeń i Pracowniczych Programów Emerytalnych (EIOPA) dotycząca luki w ochronie ubezpieczeniowej i dokument do dyskusji.

⁽⁵⁾ ESPAS_Report.pdf, s. 8.

3.3. W powodziach, które nawiedziły Europę Zachodnią latem 2021 r. ⁽⁶⁾, zginęło co najmniej 240 osób, a niezliczona liczba innych straciła dach nad głową i została przesiedlona. W Grecji, podczas fali upałów, odnotowano nie mniej niż 500 pożarów ⁽⁷⁾.

3.4. Bezprecedensowe były nie tylko skala zniszczeń i liczba ofiar śmiertelnych w wyniku katastrof ekologicznych w 2021 r., ale także poziom kosztów finansowych, jakie poniosły dotknięte nimi społeczności. Szacuje się, że w Europie Zachodniej powodzie spowodowały szkody o wartości 38 mld EUR ⁽⁸⁾. W Grecji premier zatwierdził pakiet pomocowy w wysokości 500 mln EUR dla wyspy Evia – regionu najbardziej dotkniętego pożarami ⁽⁹⁾.

3.5. Żadna część świata nie uchroni się przed rosnącymi zagrożeniami związanymi z klęskami żywiołowymi. Podobnie, żadne państwo członkowskie UE nie jest wystarczająco dobrze przygotowane do stawienia czoła tak ogromnym wyzwaniom – ani pod względem zasobów i materiałów potrzebnych do walki z suszami, pożarami środowiskowymi i powodzią, ani pod względem środków finansowych niezbędnych do odbudowy dotkniętych obszarów.

3.6. Inwestycje w ramach Funduszu Dostosowania do Zmiany Klimatu przeznaczone na reagowanie na klęski żywiołowe powinny uzupełniać bieżące wydatki z europejskich funduszy strukturalnych i inwestycyjnych na przygotowanie się do klęsk żywiołowych i zapobieganie im. Skala inwestycji potrzebnych do zwiększenia odporności na skutki zmiany klimatu jest ogromna – mowa tu na przykład o budowie wałów przeciwpowodziowych i budynków odpornych na powódź, ochronie przed erozją wybrzeża, sprzęcie do monitorowania i powstrzymywania pożarów środowiskowych oraz technologiach umożliwiających oszczędzanie i magazynowanie słodkiej wody na obszarach dotkniętych suszą. Działania w ramach strukturalnych funduszy inwestycyjnych na rzecz ograniczania ewentualnych szkód powinny być podejmowane ex ante, natomiast Fundusz Dostosowania do Zmiany Klimatu powinien mieć możliwość szybkiego reagowania wtedy, gdy podjęte środki zapobiegawcze nie zdołały zapobiec określonym szkodom.

3.7. EKES podkreśla, że przewidywane następstwa kryzysu klimatycznego wymagają znacznie solidniejszego niż obecnie mechanizmu wsparcia. Całkowity budżet FSUE jest ograniczony do 500 mln EUR rocznie ⁽¹⁰⁾. Od momentu uruchomienia w 2002 r. FSUE udzielił wsparcia 28 różnym krajom europejskim na kwotę ponad 7 mld EUR ⁽¹¹⁾. Jest to imponująca kwota, ale w żadnym wypadku nie wystarczyłaby na pokrycie kosztów szkód spowodowanych klęskami żywiołowymi w samym tylko 2021 r.

3.8. W przypadku klęsk żywiołowych ryzyko utraty życia wzrasta wśród określonych grup ludności, które nie są w stanie sprawnie ewakuować się z zagrożonych obszarów. Dotyczy to w szczególności osób starszych, osób z niepełnosprawnościami i dzieci. Konieczne są ukierunkowane inwestycje, aby zapewnić służbom ratowniczym materiały i zaplecze w postaci dodatkowych ratowników, którzy mogliby udzielać pomocy wszystkim szczególnie narażonym osobom. Osoby o mniejszych zasobach mają również mniejsze możliwości ewakuacji ze względu na koszty związane ze znalezieniem alternatywnego zakwaterowania i ograniczony dostęp do środków mobilności osobistej. Właśnie tą kwestią powinien zająć się Fundusz Dostosowania do Zmiany Klimatu.

4. Fundusz Dostosowania do Zmiany Klimatu jako środek umożliwiający transformację w kierunku zielonej energii

4.1. EKES jest zdania, że dostosowanie do zmiany klimatu polega również na dostosowaniu się do nowej rzeczywistości polegającej na zrównoważonej produkcji energii. W związku z ostatnimi wydarzeniami UE stoi obecnie w obliczu ogromnych i pilnych wyzwań dotyczących osiągnięcia niezależności energetycznej, których nie przewidziano w momencie opracowywania wieloletnich ram finansowych (WRF), NGEU i ram zarządzania gospodarczego. W nawiązaniu do planu Komisji REPowerEU ⁽¹²⁾ oraz konkluzji Rady Europejskiej, EKES w pełni podziela pogląd, że w następstwie dokonanej przez Rosję inwazji na Ukrainę bardziej niż kiedykolwiek potrzebujemy niezależności energetycznej, w tym rozwoju energii ze źródeł odnawialnych.

4.2. EKES podkreśla potrzebę skoncentrowania się na roli, jaką ekologiczne i niskoemisyjne technologie energetyczne, poprawa efektywności energetycznej i zmniejszenie zapotrzebowania na energię mogą odegrać w zwiększeniu dostaw i przystępności cenowej energii w UE. Pomoże to zabezpieczyć się przed podwyżkami cen, które hamują wzrost gospodarczy, pogłębiają nierówności, powodują ubóstwo energetyczne, zwiększają koszty produkcji i ograniczają konkurencyjność UE. EKES ze szczególną aprobatą przyjmuje plan dotyczący przyspieszonego wdrażania przez przemysł innowacyjnych rozwiązań opartych na wodorze oraz konkurencyjnej pod względem kosztów energii elektrycznej ze źródeł odnawialnych.

⁽⁶⁾ <https://www.brusselstimes.com/belgium-all-news/199487/europes-summer-floods-amount-to-worlds-second-most-costly-natural-disaster-of-2021> [Powódź, które nawiedziły Europę latem, stanowią drugą pod względem kosztów klęskę żywiołową na świecie w 2021 r.].

⁽⁷⁾ <https://www.reuters.com/world/europe/greece-starts-count-cost-after-week-devastating-fires-2021-08-09/> [Grecja zaczyna podliczać koszty po tygodniu wyniszczających pożarów].

⁽⁸⁾ Europe's summer floods amount to world's second-most costly natural disaster of 2021 (brusselstimes.com) [Powódź, które nawiedziły Europę latem, stanowią drugą pod względem kosztów klęskę żywiołową na świecie w 2021 r.].

⁽⁹⁾ <https://www.reuters.com/world/europe/greece-starts-count-cost-after-week-devastating-fires-2021-08-09/> [Grecja zaczyna podliczać koszty po tygodniu wyniszczających pożarów].

⁽¹⁰⁾ Fundusz Solidarności Unii Europejskiej.

⁽¹¹⁾ https://ec.europa.eu/regional_policy/pl/funding/solidarity-fund/

⁽¹²⁾ „Plan REPowerEU”. COM(2022) 230 final.

4.3. Bardziej niż kiedykolwiek potrzebujemy pilnych i ambitnych inwestycji dotyczących przejścia na bardziej ekologiczne formy energii wytwarzanej w UE. Chociaż produkcja zielonej energii i osiągnięcie autonomii energetycznej zawsze powinny być długoterminowym celem UE, w obecnej sytuacji Unia pilnie potrzebuje przystępnych cenowo dostaw energii z alternatywnych źródeł, co nie powinno oznaczać rezygnacji z jej celów energetycznych. Fundusz Dostosowania do Zmiany Klimatu mógłby skuteczniej i wydajniej niż istniejące mechanizmy zająć się pilnymi potrzebami inwestycyjnymi w celu zapewnienia obywatelom przystępnej cenowo energii ze źródeł alternatywnych.

4.4. Dla EKES-u staje się coraz bardziej ewidentne, że zależność energetyczna jest czynnikiem osłabiającym reakcję UE wobec takich krajów jak Rosja, co wyraźnie widać w przypadku odpowiedzi Unii na inwazję na Ukrainę. Obecna nadmierna zależność od rosyjskiego gazu poważnie osłabia zdolność UE i jej państw członkowskich do podejmowania szybkich działań bez narażania własnych obywateli na ryzyko niedoborów paliwa i ubóstwa energetycznego. Niestety plany zakupu gazu ziemnego ze Stanów Zjednoczonych nie oferują ani zrównoważonego, ani odpowiedzialnego dla środowiska rozwiązania ⁽¹³⁾.

4.5. Fundusz Dostosowania do Zmiany Klimatu powinien być finansowym narzędziem służącym zaspokojeniu pilnego zapotrzebowania na ekologiczną i niskoemisyjną energię produkowaną w UE dzięki ambitnemu pozyskiwaniu istniejących technologii oraz inwestowaniu w rozwijanie nowych technologii w celu osiągnięcia gospodarki bezemisyjnej. EKES apeluje o niedopuszczenie do tego, by wojna na Ukrainie doprowadziła do zaniedbania misji UE polegającej na realizacji celów środowiskowych i społecznych, które są podstawą budowania siły gospodarczej w dłuższej perspektywie.

4.6. Poszczególne państwa członkowskie dokonały bardzo różnych postępów w ograniczaniu zużycia energii. W 2018 r. tylko 11 z 27 państw członkowskich obniżyło całkowite krajowe zapotrzebowanie na energię poniżej celu wyznaczonego na 2020 r. Ogólnie rzecz biorąc UE pozostaje daleka od osiągnięcia celów na 2030 r., co oznacza konieczność podjęcia dodatkowych działań. Na szczęście udział energii ze źródeł odnawialnych w końcowym zużyciu energii brutto w UE stale wzrasta. W pakiecie „Gotowi na 55” zaproponowano, by do 2030 r. energia ze źródeł odnawialnych stanowiła 40 % całkowitego zużycia energii. Występują również znaczne różnice między państwami członkowskimi pod względem udziału energii ze źródeł odnawialnych w ogólnym zużyciu energii oraz pod względem zdolności do produkcji energii odnawialnej, co wynika z ograniczeń budżetowych i uwarunkowań geograficznych. W niektórych krajach liczba zainstalowanych systemów fotowoltaicznych na mieszkańca jest dość niska mimo dużego potencjału w tej dziedzinie. Inne kraje osiągają wysoki udział energii ze źródeł odnawialnych dzięki korzystnym warunkom geograficznym sprzyjającym budowie elektrowni wodnych.

4.7. Zintensyfikowanie działań na rzecz transformacji w kierunku zielonej energii będzie wiązało się z nowymi potrzebami w zakresie finansowania, a w obliczu kryzysu energetycznego i rosnącej potrzeby osiągnięcia przez UE autonomii energetycznej trzeba będzie je podjąć w trybie pilnym. Rozszerzenie propozycji zawartych w pakiecie „Gotowi na 55” o bardziej ambitne cele dotyczące energii odnawialnej i wyznaczenie krótszych terminów ich osiągnięcia – na przykład dzięki rozwojowi energii słonecznej i wiatrowej oraz poprawie efektywności energetycznej – będzie wymagało znacznych nakładów finansowych. Komisja ogłosiła zamiar dokonania oceny tych potrzeb finansowych w kontekście propozycji przedstawionych w planie *REPowerEU* ⁽¹⁴⁾ poprzez zanalizowanie potrzeb w poszczególnych państwach członkowskich oraz wymogów dotyczących inwestycji transgranicznych. EKES aprobuje tę inicjatywę, lecz niepokoi się, że obecne narzędzia finansowania dostępne na szczeblu unijnym i krajowym nie będą wystarczające i podkreśla, że konieczne jest podjęcie działań mających sprawić, by energia odnawialna stała się rozwiązaniem już teraz. Należy również zwiększyć wydatki przeznaczane z Funduszu Dostosowania do Zmiany Klimatu na energię ze źródeł odnawialnych poprzez przyciągnięcie inwestycji prywatnych, przy czym fundusz powinien działać jako źródło kapitału załączkowego.

4.8. Zwiększanie inwestycji w celu poprawy autonomii energetycznej UE powinno być zgodne z dążeniem do transformacji w kierunku zielonej i odnawialnej energii. Aby zapewnić skuteczność tych działań, UE będzie potrzebować – oprócz bardziej natychmiastowych inwestycji w ramach Funduszu Dostosowania do Zmiany Klimatu – znaczących inwestycji długoterminowych w badania naukowe i innowacje, a także nowych sposobów produkcji i konsumpcji, by zwiększyć możliwość oferowania wszystkim obywatelom czystą energię po przystępnej cenie. Unijny program badań i innowacji odzwierciedla już znaczne zaangażowanie w realizację tego celu, co stwarza możliwości osiągnięcia zauważalnych postępów. Jednak temu ukierunkowaniu na badania musi towarzyszyć zobowiązanie państw członkowskich do przyjęcia bardziej ekologicznych form produkcji energii oraz ich zdolność do odejścia od bardziej tradycyjnych sposobów produkcji energii, zwłaszcza w państwach członkowskich, które nadal w dużym stopniu są zależne od węgla.

⁽¹³⁾ U.S., EU strike LNG deal as Europe seeks to cut Russian gas | Reuters [USA i UE zawierają porozumienie w sprawie LNG, gdy Europa stara się ograniczyć dostawy gazu z Rosji].

⁽¹⁴⁾ COM(2022) 230 final.

4.9. EKES z zadowoleniem przyjmuje bieżące środki finansowe, które zostały przeznaczone w wieloletnich ramach finansowych i w NGEU na politykę klimatyczną. Zwraca jednak uwagę na to, że od czasu opracowania tych strategii najbardziej bezpośrednie zagrożenia środowiskowe dla obywateli UE zmieniły się, co wymaga nowego podejścia. Oprócz postulowania o utworzenie nowego funduszu EKES zwraca się do Komisji o dokonanie przeglądu środowiska finansowania w celu określenia luk w finansowaniu i dodatkowych potrzeb finansowych w odniesieniu do różnych aspektów polityki klimatycznej.

5. Zapewnienie solidności obecnych polityk UE w zakresie klimatu i energii oraz komplementarności Funduszu Dostosowania do Zmiany Klimatu

5.1. Fundusz Dostosowania do Zmiany Klimatu stanowiłby odpowiedź na bardzo konkretne niezaspokojone potrzeby w zakresie finansowania UE, to jest dysponowałby wystarczającymi środkami finansowymi, by móc szybko reagować na sytuacje kryzysowe związane z klimatem, środowiskiem i energią. Fundusz ten musi być jednak spójny i zgodny z nadrzędną polityką UE w tych dziedzinach.

5.2. Kryzys klimatyczny jest problemem systemowym wykraczającym poza granice, co oznacza, że konieczna jest systemowa zmiana sposobu funkcjonowania naszej gospodarki i zaangażowanie rządów w rozwiązania systemowe, a nie tylko zajmowanie się objawami tego problemu.

5.3. Ogromne różnice pod względem zaangażowania jednostek i grup w przeciwdziałanie zmianie klimatu, a także pod względem odczuwania jej skutków pogłębiają problemy powodowane zmianą klimatu. Obserwowane różnice dotyczą śladu węglowego, gdyż poszczególne państwa członkowskie i regiony UE znacząco się różnią pod względem emisji CO₂ na mieszkańca. Widoczne są również różnice, jeśli chodzi o skutki zmiany klimatu, zdolności adaptacyjne i umiejętność radzenia sobie z wyzwaniami, a także jeśli chodzi o skutki różnych środków podejmowanych w ramach polityki klimatycznej i nieuchronnych, istotnych zmian strukturalnych.

5.4. Zmiana klimatu wywołuje bardzo różne skutki zarówno w obrębie państw członkowskich UE, jak i pomiędzy nimi, w zależności od ich położenia geograficznego oraz stanu i struktury ich gospodarki. Podczas gdy 7 % ludności UE mieszka na obszarach o wysokim zagrożeniu powodziowym, ponad 9 % unijnej populacji zamieszkuje obszary, na których występuje 120 dni bez deszczu.

5.5. Dążenie do sprawiedliwej transformacji wymaga również zrównoważonych warunków społecznych zgodnie z celami zrównoważonego rozwoju i Europejskim filarem praw socjalnych. EKES wzywa do przyjęcia całościowego podejścia do zrównoważenia środowiskowego i wskazuje na rozporządzenie w sprawie systematyki, w którym określono sześć celów środowiskowych: łagodzenie zmiany klimatu, przystosowanie się do zmiany klimatu, zrównoważone wykorzystanie i ochrona zasobów wodnych i morskich, przejście na gospodarkę o obiegu zamkniętym, zapobieganie zanieczyszczeniom i ich kontrola oraz ochrona i odbudowa różnorodności biologicznej i ekosystemów.

5.6. Polityka spójności, dysponująca zatwierdzonym budżetem w wysokości ponad 330 mld EUR w obecnym okresie programowania, jest dziś największym i najważniejszym wspólnym narzędziem inwestycyjnym w Europie, a zatem odgrywa kluczową rolę w rozwiązywaniu kryzysu klimatycznego. Zmiana klimatu i jej skutki wpływają również na obserwowane różnice w obrębie państw członkowskich i między nimi, którym ma zarządzić polityka spójności. W planie odbudowy i zwiększania odporności kładzie się również duży nacisk na kwestie związane z klimatem. Widać w nim wyraźne zaangażowanie na rzecz inwestycji, należy jednak mieć także jasną i ustrukturyzowaną wizję tego, które fundusze UE są przeznaczane na przeciwdziałanie zmianie klimatu oraz na temat sposobu zarządzania nimi.

5.7. EKES podkreśla również konieczność zdecydowanego zobowiązania się przez władze lokalne i regionalne do osiągnięcia celów klimatycznych. Istnieje pilna potrzeba zintensyfikowania wielopoziomowego dialogu między władzami krajowymi, regionalnymi i lokalnymi na temat planowania i wdrażania krajowych środków dotyczących zmiany klimatu na szczeblu regionalnym i lokalnym, na temat zapewnienia władzom lokalnym bezpośredniego dostępu do środków finansowych, a także na temat monitorowania postępów w realizacji przyjętych środków. Partnerzy społeczni i zorganizowane społeczeństwo obywatelskie muszą być zaangażowani w ten proces, aby zapewnić zrównoważone podejście z poszanowaniem interesów wszystkich grup.

5.8. EKES zwraca uwagę na kluczową rolę partnerów lokalnych, społecznych i regionalnych w radzeniu sobie ze skutkami zmiany klimatu. Niestety wsparcie, jakie wiele z tych podmiotów otrzymuje w celu finansowania swojej działalności, jest nadal niewystarczające, by mogły sprostać wyzwaniom, z którymi się borykają. Należy między innymi wzmocnić Fundusz na rzecz Sprawiedliwej Transformacji, aby zapewnić im lepszą pomoc.

5.9. EKES podkreśla, że przejście na zrównoważenie środowiskowe musi sprzyjać włączeniu społecznemu i być zgodne z celami zrównoważonego rozwoju i Europejskim filarem praw socjalnych. W tym kontekście podstawowe kryteria muszą obejmować ochronę i tworzenie nowych, wysokiej jakości zielonych miejsc pracy, a tym samym zapewnienie szkoleń i środków społecznych sprzyjających włączeniu społecznemu poprzez rozwój alternatywnych i neutralnych dla klimatu sektorów gospodarki z korzyścią dla mieszkańców danego regionu. Działania te muszą kompensować potencjalne regresywne skutki środków podejmowanych w ramach polityki klimatycznej i zmian strukturalnych. Na przykład zamówienia publiczne i środki pomocy państwa dla przedsiębiorstw powinny być powiązane z tworzeniem wysokiej jakości miejsc pracy, z poszanowaniem praw pracowniczych, norm środowiskowych i zobowiązań podatkowych. Ponadto należy chronić osoby znajdujące się w trudnej sytuacji przed skutkami zmiany klimatu i nieustająco zapobiegać ubóstwu energetycznemu. EKES zwraca też uwagę na zawartą w unijnej systematyce zasadę „nie czyni poważnych szkód”, zgodnie z którą realizacja różnych strategii politycznych nie może szkodzić jakimkolwiek celom środowiskowym.

5.10. Bardzo ważne jest inwestowanie w powszechnie dostępną edukację w zakresie zmiany klimatu i aktywności obywatelskiej z uwagi na to, że edukacja formalna i pozaformalna są ważnymi mechanizmami walki z kryzysem klimatycznym. Edukacja w zakresie zrównoważonego rozwoju jest potężnym narzędziem pozwalającym młodym ludziom uczestniczyć w dyskusjach na temat kierunku, jaki powinna przyjąć konkretna polityka przeciwdziałania zmianie klimatu. Coraz częściej uznaje się istotną rolę kształcenia i szkolenia w przeciwdziałaniu zmianie klimatu.

Bruksela dnia 21 września 2022 r.

Christa SCHWENG
Przewodnicząca
Europejskiego Komitetu Ekonomiczno-Społecznego
